

Практична робота №16

Рідкісні та зникаючі види рослин лісових екосистем України.

Червона книга України

Теоретичні питання

1. Значення лісових екосистем та біорізноманіття

Лісові екосистеми є одними з найважливіших біотичних компонентів біосфери. Вони виконують екологічні, економічні та соціальні функції: забезпечують регуляцію газового складу атмосфери, водний баланс, захист ґрунтів від ерозії, формують кліматичні умови та створюють середовище існування для багатьох видів живих організмів. Ліси України охоплюють близько 16 % території країни, при цьому саме вони є ареалами поширення значної кількості рідкісних та ендемічних рослин. Збереження цього різноманіття є необхідною умовою підтримання стабільності природних систем та забезпечення екологічної безпеки держави.

2. Поняття рідкісних та зникаючих видів

Рідкісними вважають види, чисельність популяцій яких у природі є низькою або нестабільною та потребує особливої уваги з боку охорони природи. Зникаючі види — це ті, що знаходяться під прямою загрозою втрати внаслідок антропогенних та природних чинників. Основними причинами зниження їх чисельності є вирубування лісів, меліорація земель, урбанізація, рекреаційне навантаження, інвазія чужорідних видів, кліматичні зміни та збирання рослин людиною (наприклад, для лікарських чи декоративних цілей).

3. Червона книга України як інструмент охорони

Червона книга України — це основний державний документ, що містить систематизовані відомості про сучасний стан рідкісних і зникаючих видів тваринного та рослинного світу, які перебувають під загрозою зникнення на території України. Вона створена з метою розробки та впровадження заходів з охорони біорізноманіття, а також для наукового та освітнього використання. Оновлене видання Червоної книги України (2021) включає понад 800 видів судинних рослин, значна частина яких зростає саме в лісових екосистемах.

Червона книга України класифікує види за категоріями охорони:

Зниклі у природі (Ex) – види, що збереглися лише в культурі або колекціях;

Зникаючі (E) – види, які перебувають під реальною загрозою зникнення;

Вразливі (V) – види, які можуть потрапити під загрозу зникнення у найближчому майбутньому;

Рідкісні (R) – види з обмеженим ареалом або невисокою чисельністю популяцій;

Недостатньо відомі (DD) – види, інформація про які є неповною, однак потребують спостереження та досліджень.

4. Рідкісні та зникаючі види рослин лісових екосистем України

Серед флори лісів України поширені десятки видів, які мають охоронний статус. Вони трапляються у різних геоботанічних зонах: Поліссі, Лісостепу та Карпатах. До них належать:

✓ **Підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis* L.)** — ранньоквітуча весняна рослина з родини амарилісових, занесена до Червоної книги України як вразливий вид. Основною загрозою є масове збирання для продажу.

✓ **Лілія лісова (*Lilium martagon* L.)** — декоративна та лікарська рослина, поширена в Карпатах і на Поліссі. Категорія — рідкісний вид.

✓ **Плаун булавоподібний (*Lycopodium clavatum* L.)** — лікарська рослина з родини плаунових, що страждає від вирубки лісів і збирання для фармацевтичних потреб.

✓ **Пальчатокорінник травневий (*Dactylorhiza majalis* Rchb.)** — представник родини орхідних, занесений до Червоної книги України як вразливий вид. Його популяції знижуються через осушення боліт і випасання худоби.

✓ **Багато інших орхідних видів (зозулині черевички, коручка морозниковидна тощо)** також знаходяться під загрозою зникнення.

5. Заходи з охорони рідкісних видів рослин

Охорона рідкісних та зникаючих видів вимагає комплексних підходів:

✓ створення природоохоронних територій (заповідників, національних парків, заказників);

✓ заборона збору, торгівлі та знищення рослин;

- ✓ інтродукція та культивування рідкісних видів у ботанічних садах;
- ✓ проведення наукових досліджень та моніторингу популяцій;
- ✓ підвищення рівня екологічної освіти та виховання серед населення.

Завдання:

1. Заповнити таблицю «Рідкісні та зникаючі види рослин лісових екосистем України»

№	Назва рослини	Родина	Категорія охорони	Ареал поширення	Біотоп	Основні загрози	Заходи охорони
1							
2							
3							
4							
5							

2. Розписати значення збереження рідкісних і зникаючих видів рослин для підтримання стійкості лісових екосистем України.